

پودمان ۵

بافت جاجیم شیرکی

واحد یادگیری ۸

شایستگی بافت جاجیم شیرکی

مقدمه

طی ادوار مختلف، فنون بافت از مراحل شکل‌گیری به مراحل تکاملی و شکوفایی رسیده است. در این بین ذوق ورزی بافندگان ابداعاتی را رقم زده، که با تکرار آن ابداعات تدریجاً نشانه‌هایی از هویت خالقان و پدیدآوران آن فنون ابداعی به عنوان «مؤلفه هویتی» به منصفه ظهور رسیده است. پاره‌ای از این ابداعات، ناشی از اقتباس برخی تکنیک‌ها یا تلفیق دو یا چند تکنیک بوده است. فی‌المثل در گلیم‌های ایرانی، شیرکی پیچ از معتبرترین و شناخته شده‌ترین گلیم هاست. تکنیک اجرای نقش به روش شیرکی پیچ در تلفیق با گروه بافته‌ها، گلیم فرش را به وجود آورده است. با نگرستن به برخی از این دست‌بافته‌هایی که ماحصل خلاقیت و اشراف بر فنون بافت‌اند، این سؤال در ذهن شکل می‌گیرد که آیا هنوز امکان آفرینش روش‌ها و تکنیک‌های جدیدتری وجود دارد؟ با این مقدمه در این فصل از کتاب به سراغ روش متفاوتی در نقش‌پردازی جاجیم می‌رویم که طرز شکل‌گیری نقش، نتیجه یکی از همین ذوق ورزی‌هاست.

با توجه به محدودیت‌های جاجیم در نقش‌پردازی آیا می‌شود نقش‌مایه‌ای با رنگ متفاوت از تارهای جاجیم به وجود آورد؟ تاکنون جاجیمی که نقش‌مایه‌هایش در راستای پود تکرار شوند دیده‌اید؟ آیا امکان تلفیق فنون سایر دست‌بافته‌ها با جاجیم وجود دارد؟ تا اینجا با انواع روش‌های بافت جاجیم آشنا شدید. در این فصل از کتاب با روش بافت گروه ویژه‌ای از جاجیم‌ها آشنا می‌شوید که با افزودن پود رنگین نقش‌پردازی امکان می‌یابد.

شما در این فصل از کتاب

- با وظایف و کارهای شغل «بافنده جاجیم شیرکی»، به شکل عملی آشنا خواهید شد.
- با انواع روش‌های نقش‌پردازی تلفیقی آشنا می‌شوید.
- مهارت ایجاد نقش به روش‌های پودپیچ را کسب خواهید گرفت.
- شایستگی آن را پیدا خواهید کرد که با بافت و تولید جاجیم سفارش کار بگیرید و درآمد کسب کنید.

استاندارد عملکرد

سربندی و پودگذاری، پیچاندن پودهای رنگی مطابق با طرح و نقشه، شیرازه پیچی، چرخاندن جاجیم، جداسازی، برش و دوخت لبه‌های قطعات جاجیم به یکدیگر و سردوزی آنها

تعیین طرح جاجیم

برده‌نگار

نمایش جاجیم‌های دارای نقوش پیچ باف

برای تعیین طرح جاجیم، شاکله کلی جاجیم مورد نظر را بر روی کاغذ ترسیم می‌کنیم. نوع نقش‌مایه‌ها و محل قرارگیری‌شان در جاجیم و رنگ‌بندی در این طرح معلوم می‌باشد.

با توجه به تصاویری که تماشا کرده‌اید، تحت نظارت معلم‌تان طرحی برای بافت یک جاجیم در این کارگاه اجرا نمایید و سپس طرح را به تأیید معلم‌تان برسانید.

فعالیت کلاسی

تبدیل طرح جاجیم به نقشه

نقشه، بافته شدن قدم به قدم طرح را نشان می‌دهد و طرح، شکل نهایی آن را نمایش می‌دهد و همان طور که قبلاً اشاره شد، نقشه جاجیم شیرکی از طرح آن تهیه می‌شود. یکی از وجوه تمایز در روند تولید این نوع از جاجیم با سایر جاجیم‌ها این است که برای بافت آن باید نقشه ترسیم شده در اختیار باشد و پیش روی بافنده قرار بگیرد. وجود نقشه برای این است که بافنده برای بافتن هر ردیف افقی (پیچ‌باف) نیاز به نقشه‌خوانی دارد.

مرحله یکم: برای تهیه نقشه جاجیم، ابعاد تکه‌های جاجیم را بر اساس طرح نهایی مشخص کنید.

مرحله دوم: سپس برای هر تکه لااقل ۳ سانتی‌متر ریشه از هر طرف در نظر بگیرید.

مرحله سوم: تکه‌های جاجیم را که در طرح نهایی در نظر دارید، به صورت یک جاجیم بریده نشده بر روی کاغذ نقشه ترسیم کنید.

مرحله چهارم: نقوش و رنگ‌های جاجیم را بر روی کاغذ نقشه مشخص و نقشه را تکمیل کنید.

مقدمات بافت

یوستر

نمودار ۲-۳

فعالیت کارگاهی

با توجه به طرح و نقشه مورد نظرتان، مقدار مواد اولیه مورد نیاز برای جاجیم شیرکی را محاسبه نمایید.

به منظور محاسبه مقدار نخ مورد نیاز برای نقوشی که به روش پیچان بر روی جاجیم ایجاد می‌شود، مقیاس مشخصی وجود ندارد. مقدار مورد نیاز، به طور تخمینی و تقریبی تعیین می‌شود

شما نقشه دقیقی برای جاجیم‌تان ترسیم کرده‌اید. روش محاسبه نخ مورد نیاز را برای بافت جاجیم‌های ساده و نقش‌دار آموخته‌اید. راهکارهای پیشنهادی تان به منظور برآورد مقدار نخ مورد نیاز برای پودهای پیچان طرح چیست؟ راهکار یا راهکارهایتان را در کلاس مطرح کنید و بهترین روش برآورد مقدار نخ را با نظر معلم‌تان به صورت خلاصه در زیر بنویسید.

فکر کنید

پس از تعیین مقدار نخ مورد نیاز، اجزای دستگاه بافت را برای شروع چله‌کشی، کنترل می‌کنیم.

چله‌کشی

در این کتاب برای بافتن جاجیم دو روش چله‌کشی را فرا گرفتید. روش یکم را در بافت جاجیم ساده به کار بردید و از روش دوم برای بافت جاجیم نقش‌دار استفاده کردید.

در گروه، پیرامون مزایای هر یک از دو روش چله‌کشی همفکری و بحث کنید. نتایج و جمع نظرات را در کلاس مطرح سازید و خلاصه و اهم نتایج را در اینجا بنویسید.

بحث گروهی

با توجه به طرح و با کمک همکلاسی‌تان، چله‌کشی را به روشی که در فصل چهارم همین کتاب (بافت جاجیم نقش‌دار) آموختید، انجام دهید.

فعالیت کارگاهی

شکل ۲- نخ چله به دور شمشیرک

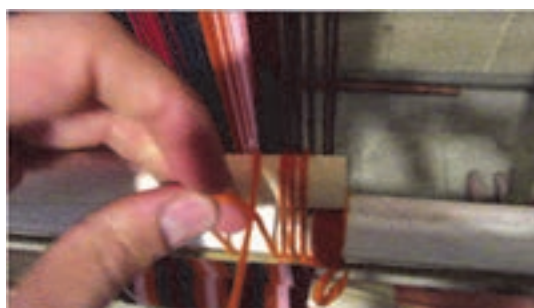
شکل ۱- شروع چله‌کشی

کوجی بندی

یادآوری

در درس های قبل با کاربرد و روش نصب کوجی آشنا شده‌اید.

شکل ۳- کوجی بندی

در این کتاب برای بافتن جاجیم آموختید که چگونه با جابه‌جایی هاف یا تغییر محل کوجی‌ها می‌توان به بافت جاجیم ادامه داد.

پرسش کلاسی

در جاجیم ساده برای جابه‌جایی تارها به جای هاف از چه ابزار دیگری می‌توان استفاده کرد؟

سربندی

پرسشی کلاسی

دلیل اجرای سربندی چیست؟

نکته

حداقل سربندی که می‌توان اجرا کرد، مليله است. اما برای منظم شدن چله‌ها بهتر است دو یا سه پود به صورت کرباسی بر روی مليله عبور داده شود.

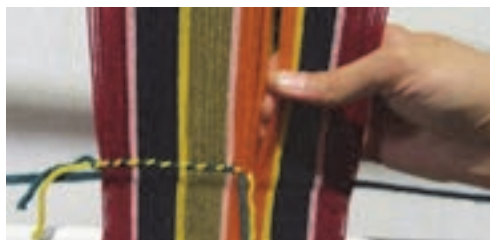
پرسشی کلاسی

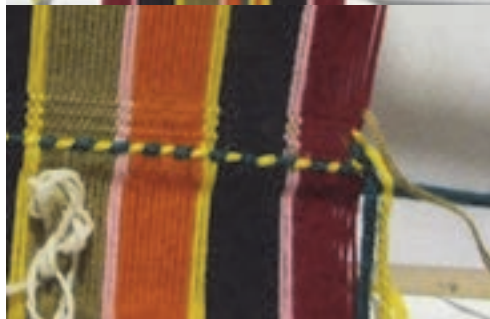
برای سربندی این بافت، تنها یک مليله اجرا کنید.

از آنجا که تقسیم جاجیم بافته شده به چند تکه برای دوخته شدن بوده، شیرازه نداشتن بسیاری از جاجیم‌ها، یکی از خصلت‌های آن به شمار می‌آمده است. اما گاهی که جاجیم را به صورت یک تکه می‌بافند، از همان مراحل ابتدایی کناره‌های جاجیم شیرازه پیچ می‌شود. در حین بافت برخی از جاجیم‌ها، یک طرف جاجیم شیرازه پیچ می‌شود تا جاجیم دو تکه گردد و به صورت متقارن در کنار هم قرار داده شوند و عملیات دوخت صورت گیرد. با این ترفند جاجیم دوخته شده دارای دو شیرازه خواهد شد. مطابق تصاویر، در هنگام سربندی می‌توان با یک نخ ضخیم‌تر از چله، یک طرف جاجیم را شیرازه پیچ کرد.

۱

۲

شکل ۴- جاجیم در حال بافت و دارای شیرازه در یک طرف

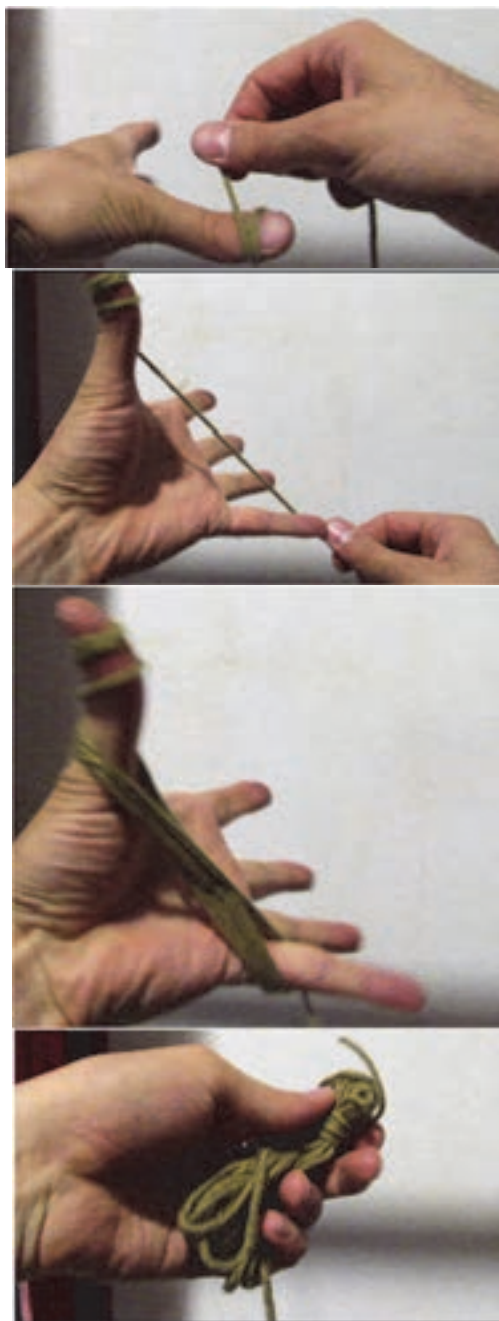
در برخی از جاجیم‌ها، به خصوص جاجیم‌های عریض، دو کناره جاجیم شیرازه پیچی می‌شود.

شکل ۵- اجرای شیرازه در دو طرف جاجیم

بافت جاجیم شیرکی

انجام مراحل زیر برای بافتن جاجیم‌هایی که در آنها نقوش به روش پیچشی شکل می‌گیرند لازم است.
مرحله یکم: آماده کردن ماسوره

شکل ۶- مراحل تهیه ماسوره

مرحله دوم: پوددهی

یادآوری

پوددهی تا این مرحله همچون بافت جاجیم ساده انجام می‌شود.

مرحله سوم: اجرای نقش با پودپیچی

ذکر این نکته جایز است که واژه شیرکی که در این بخش به کار رفته، برگرفته از «گلیم شیرکی» است؛ چرا که اجرای نقش در این جاجیم‌ها با پود رنگی انجام می‌شود که همچون روش بافت گلیم شیرکی، به دور تارها پیچانده می‌شود. پیچش پود در این روش همچون بافت گلیم ورنی است.

یادآوری

در کتاب چله‌کشی و بافت انواع گلیم با روش بافت ورنی آشنا شدید.

تصاویر زیر گویای نحوه اجرای روش پودپیچی در جاجیم است.

شکل ۷- بافت پیچشی نقش

شکل ۸- بافت پیچشی نقش

این روش نقش‌پردازی در سایر روش‌های بافت جاجیم نیز قابل اجراست. هر چند عموماً به جاجیم‌های ساده اختصاص دارد. شاید تنوع بافت و امکان نقش‌پردازی‌های گوناگونی که در جاجیم‌های نقش‌دار وجود دارد موجب شده است تا بافندگان به روش‌های ایجاد نقش با بود الحاقی احساس نیاز نکنند.

نکته

پایین‌کشی

پایین‌کشی جاجیم شیرکی

بخش فیلم

یادآوری

با مراحل و شیوه پایین‌کشی جاجیم در فصل قبل آشنا شدید.

در حین انتقال جاجیم بافته شده به زیردار باید مراقب بود که تارها به طور عمود به طرف پایین کشیده شوند.

ایمنی و بهداشت

ادامه بافت

برای ادامه بافت، پس از پایین‌کشی، همان روش پوددهی جاجیم ساده اجرا می‌شود و برای نقوش اصلی طرح، روش پودپیچی تکرار می‌گردد. پوددهی تا جایی که بافت به اتمام برسد ادامه پیدا می‌کند.

یادآوری

با مراحل و شیوه پایین‌کشی جاجیم در فصل قبل آشنا شدید.

انتهای بافت را همچون ابتدای آن با یک ملیله می‌توان به اتمام رساند.

شکل ۹- سربندی انتهای بافت

عملیات تکمیل

مرحله یکم: جداسازی

مراحل جداسازی جاجیم را در فصل‌های سوم و چهارم همین کتاب آموختید.

یادآوری

مرحله دوم: برش جاجیم

در این مرحله لازم است محل‌های برش جاجیم، که در نقشه مشخص شده‌اند، معلوم شود.

یادآوری

مراحل برش جاجیم را در فصل قبل آموختید.

۱- در هنگام کار با قیچی و بریدن جاجیم احتمال آسیب رسیدن به انگشتانتان وجود دارد.

۲- همچنین احتمال بیراه رفتن قیچی و برش غلط وجود دارد.

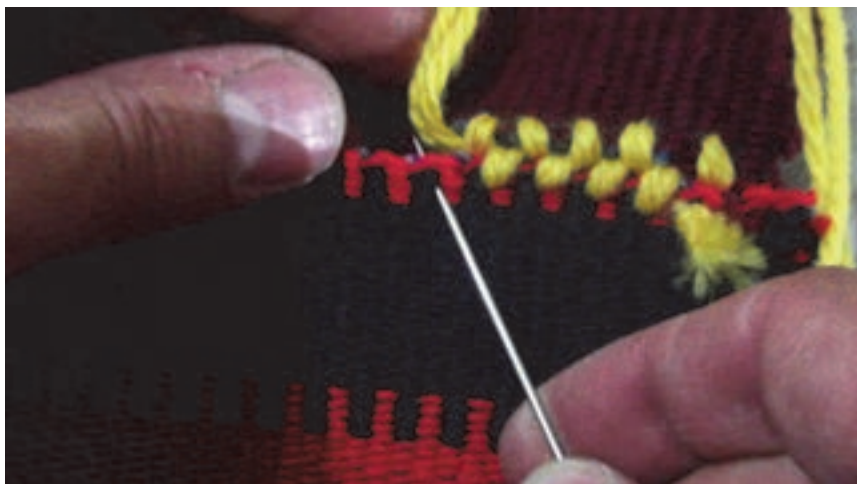
۳- اندازه برش‌های جاجیم یکسان باشد.

ایمنی و بهداشت

مرحله سوم: دوخت کناره های جاجیم

تکه‌های بریده شده را با توجه به طرح اولیه، در کنار یکدیگر قرار دهید و عملیات دوخت را آغاز کنید.

شکل ۱۰- دوخت کناره های جاجیم

بافت جاجیم شیرکی

شکل ۱۱- دوخت کناره های جاجیم

شکل ۱۲- دوخت کناره های جاجیم

شیوه دوختن جاجیم

بخش فیلم

در هنگام دوختن جاجیم احتمال آسیب رسیدن به انگشتان وجود دارد.

ایمنی و بهداشت

ارزشیابی شایستگی « بافت جاجیم شیرکی »

شرح کار:

انجام تنظیمات دستگاه بافت- آماده سازی طرح و نقشه- چله کشی متراکم به عرض سانتیمتر و به تعداد ۲۵۰ چله بر اساس نقشه - کوچی بندی- اجرای سربندی و پوددهی - بافتن جاجیم با رعایت اصول فنی و بدون اشکال - اجرای نقوش با پود الحاقی (پیچان)- جداسازی جاجیم بافته شده از دستگاه - بریدن جاجیم و تقسیم آن به قطعات یکسان - دوختن لبه های قطعات جاجیم به یکدیگر- سردوزی

استاندارد عملکرد:

سربندی و پودگذاری - پیچاندن پودهای رنگی مطابق با طرح و نقشه - شیرازه پیچی - چرخاندن جاجیم- جداسازی - برش و دوخت لبه های قطعات جاجیم به یکدیگر و سردوزی آنها

شاخص ها:

سربندی ابتدای بافت- اجرای پودکشی بدون جمع کردن کناره و بدون بالازدگی و پایین زدگی جاجیم - پود پیچی مطلوب و مبتنی بر نقشه - برش یکنواخت و تقسیم صحیح جاجیم به چند تکه - دوخت یکنواخت لبه های تکه های جاجیم - سردوزی

شرایط انجام کار و ابزار و تجهیزات:

- شرایط:

مکان: کارگاه بافت

زمان: ۲۷۰ دقیقه

- ابزار و تجهیزات:

کاغذسفید آ۳- کاغذ نقشه - رنگ و قلم موی نقشه کسی - نخ چله رنگی - آچار فرانسه - تراز - دستگاه آموزشی بافت جاجیم - سوزن شماره ۱- قیچی - تخت - متر پارچه ای کرکیت- نخ چله رنگی دارای ضخامت یکسان - نخ نازک محکم برای دوخت لبه های جاجیم - کرکیت

معیار شایستگی:

ردیف	مرحله کار	حداقل نمره قبولی از ۳	نمره هنرجو
۱	آماده سازی طرح و نقشه	۱	
۲	چله کشی و کوچی بندی	۲	
۳	سربندی و شیرازه پیچی در یک طرف بافت	۲	
۴	شروع بافت و اجرای اجزاء اصلی طرح با پودپیچی	۲	
۵	پایین کشی جاجیم- پیشروی و اتمام بافت	۱	
۶	جداسازی و مراحل تکمیل جاجیم(برش بر اساس طرح- دوخت کناره ها و سردوزی	۲	
	شایستگی های غیر فنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش: مدیریت زمان، مدیریت مواد و تجهیزات	۲	
	میانگین نمرات		
			*

* حداقل میانگین نمرات هنرجو برای قبولی و کسب شایستگی، ۲ است.

- ۱- برنامه درسی رشته صنایع دستی. (۱۳۹۳). سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، دفتر تألیف کتاب‌های درسی فنی و حرفه‌ای و کاردانش.
  - ۲- استاندارد شایستگی حرفه رشته صنایع درسی. (۱۳۹۲). سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، دفتر تألیف کتاب‌های درسی فنی و حرفه‌ای و کاردانش.
  - ۳- استاندارد ارزشیابی حرفه رشته صنایع درسی. (۱۳۹۲). سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، دفتر تألیف کتاب‌های درسی فنی و حرفه‌ای و کاردانش.
  - ۴- راهنمای عمل طراحی و تألیف بسته تربیت و یادگیری رشته‌های فنی و حرفه‌ای. (۱۳۹۳). سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، دفتر تألیف کتاب‌های درسی فنی و حرفه‌ای و کاردانش.
  - ۵- جانب‌اللهی سعید، ۱۳۹۰، چهل گفتار در مردم‌شناسی میبد، دفتر چهارم صنایع کهن بومی و دانش عامه، تهران سبحان نور
  - ۶- حالو احمدی، ناهید، ۱۳۸۶، کاربافی (پیشه و هنر دست زنان میبد) آینه خیال (۱): ۵۸-۶۵
  - ۷- رمضانخانی، صدیقه، ۱۳۸۷، هنر نساجی در شهر یزد، تهران: سبحان نور، یزد: سازمان میراث فرهنگی و گردشگری، ۴- پایگاه میراث فرهنگی و گردشگری شهر تاریخی یزد
  - ۸- بلینوف و شیباباو، ایگور و بیلای، ۱۳۹۴، اصول طراحی و محاسبه بافت پارچه، جهاد دانشگاهی واحد صنعتی امیرکبیر.
  - ۹- هال و لوچیک ویووسکا، آلستر و جوزه، ۱۳۷۷، مترجمین شیرین همایونفر و نیلوفر الفت شایان، کارنگ
- ۱۰- Taylor M.A., 1981, Technology of Textile Properties, Forbes Publications, London.

سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی جهت ایفای نقش خطیر خود در اجرای سند تحول بنیادین در آموزش و پرورش و برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، مشارکت معلمان را به‌عنوان یک سیاست اجرایی مهم دنبال می‌کند. برای تحقق این امر در اقدامی نوآورانه سامانه تعاملی بر خط اعتبارسنجی کتاب‌های درسی راه‌اندازی شد تا با دریافت نظرات معلمان درباره کتاب‌های درسی نونگاشت، کتاب‌های درسی را در اولین سال چاپ، با کمترین اشکال به دانش‌آموزان و معلمان ارجمند تقدیم نماید. در انجام مطلوب این فرایند، همکاران گروه تحلیل محتوای آموزشی و پرورشی استان‌ها، گروه‌های آموزشی و دبیرخانه راهبری دروس نقش سازنده‌ای را بر عهده داشتند. ضمن ارج نهادن به تلاش تمامی این همکاران، اسامی دبیران و هنرآموزانی که تلاش مضاعفی را در این زمینه داشته و با ارائه نظرات خود سازمان را در بهبود محتوای این کتاب یاری کرده‌اند به شرح زیر اعلام می‌شود.

ردیف	نام و نام خانوادگی	استان
۱	بابک سلمانی – لیلا سرحدی	آذربایجان غربی
۲	اعظم حیدری	شهرستانها
۳	بهنام ابراهیم پور – عشرت ایزدپناه	البرز
۴	فائزه عنبری یزدی – نازلی سید انزایی نژاد	خراسان رضوی
۵	زیبا رادنیا	خراسان جنوبی
۶	محسن امیری بیدمشکی – رقیه کریمی	کرمان
۷	نغمه یزدانی	اصفهان
۸	فاطمه فغفوری ریحان	آذربایجان شرقی
۹	سکینه ملک احمدی – سکینه ملک احمدی	سمنان
۱۰	محبوبه بطیار – علیرضا بزی	گلستان
۱۱	محمد ماندگار	لرستان
۱۲	ام النبین رحمانی خیلی	مازندران
۱۳	مریم امیرطاهری – روزینا صادقی سیگارودی	گیلان
۱۴	علیرضا اسدی الموتی	قزوین
۱۵	زینب بهرامی کشکولی	فارس
۱۶	علیرضا بین نعمه	خوزستان

هنرآموزان محترم، هنرجویان عزیز و اولیای آمان می‌توانند نظرهای اصلاحی خود را درباره مطالب این کتاب از طریق نامه
برنشانی تهران - صندوق پستی ۴۸۷۴ / ۱۵۸۷۵ - گروه درسی مربوط و یا پیام نگار tvoccd@roshd.ir ارسال نمایند.

وب‌گاه: www.tvoccd.medu.ir

دکتر نایب‌کتاب‌های درسی فنی و حرفه‌ای و کاردانش